

Link do produktu: <https://www.empi2.pl/picasso-krzyzowcy-i-afrykanscy-czarownicy-podrecznik-wiedzy-o-kulturze-p-2038.html>

Picasso, krzyżowcy i afrykańscy czarownicy - podręcznik wiedzy o kulturze

Cena	10,00 zł
Dostępność	Książka dostępna
Numer katalogowy	NWOK
Kod CN	4901

Opis książki

Cena poprzednia: ~~26 zł~~ Cena aktualna: **10 zł**

podręcznik wiedzy o kulturze dla szkół ponadgimnazjalnych

zgodny z obowiązującą podstawą programową dla 3-letniego liceum i 4-letniego technikum

Autorzy: Krzysztof Moraczewski, Stanisław Kandulski

nr ewidencyjny w wykazie MEN: 490/2012

Wyd. 1, 2012

ss. 264

ISBN 978-83-62325-53-5

Podręcznik wiedzy o kulturze rozpoczyna część teoretyczną, obejmującą m.in. definicję pojęcia "kultura", dziedziny i podziały kultur, zjawiska międzykulturowe. Część druga podręcznika dotyczy naszej kultury współczesnej, tej, w której żyjemy i którą powinniśmy próbować zrozumieć. Część trzecia poświęcona jest sztuce XX wieku z naciskiem na sztuki plastyczne i muzykę.

Część I. Co powinno się wiedzieć o kulturze? Wybrane zagadnienia z teorii kultury to spójna i wartka opowieść o tym, czym jest kultura, jak jest zróżnicowana i dlaczego. Czym jest kultura duchowa, społeczna i materialna. Co to są teksty kultury. Jakie są relacje między kulturą, nauką, religią i magią, a także między kulturami narodowymi, regionalnymi i cywilizacyjnymi. To część wyjątkowa i unikalna, która może również służyć pomocą polonistom, chcącym ukazać uczniom źródła ludzkich postaw i poglądów, rozwój społeczeństw różnicujący postrzeganie świata oraz nauczyć, że "inność" nie jest ani lepsza, ani gorsza, jej obecność natomiast wzbogaca myślenie i wiedzę o naturze świata.

Część II. Problemy kulturowe współczesnego świata to część, w której omówione są takie zjawiska, jak: globalizacja, neoliberalizm, anty- i alterglobalizm, kontrkultura, feminizm.

Część III. Kultura artystyczna XX wieku to przegląd najważniejszych twórców i ich dzieł w sztuce XX wieku. Ukazuje przeobrażenia w sztukach plastycznych i muzyce, prowadzące do rozwoju nowych sposobów myślenia, prądów i kierunków. Przedstawia reformę teatru w XX wieku oraz X muzy - film i kinematografię.

W podręczniku:

- stopniowe pogłębianie tematu
- pod rozdziałami pytania sprawdzające i zadania dla uczniów
- notki biograficzne i zdjęcia wybitnych postaci
- fotografie obiektów kultury i architektury
- zdjęcia zjawisk i wydarzeń społecznych

oprawa: **mięka**

Spis treści

Wstęp

Część I. Co powinno się wiedzieć o kulturze? Wybrane zagadnienia z teorii kultury

1. Gdzie szukać wiedzy o kulturze? Dyscypliny naukowe zajmujące się kulturą
2. Co to jest kultura? Potoczne i naukowe rozumienie kultury
Potoczne znaczenia słowa ?kultura?. Kultura jako ideał zachowania oraz jako osiągnięcia

duchowe

Jak odkryto kulturę? Europejskie doświadczenia z różnicami między ludźmi

Przekonanie o własnej wyjątkowości. Etnocentryzm i europocentryzm

Jak rozumiana jest kultura w naukach humanistycznych?

Co ludzie wiedzą i jak myślą, czyli kultura duchowa

Co ludzie robią i jak żyją, czyli kultura społeczna

To, co ludzie wytworzyli, czyli kultura materialna

To, co ludzie czynią, czy to, dlaczego to czynią? Zachowaniowe i ideacyjne rozumienie kultury

3. Najważniejsze twierdzenia o kulturze

To, co różni nas od innych, a nie mnie od innych. Społeczny charakter kultury

Kultura i natura

Jak uczymy się kultury?

Jak kultura osiąga wewnętrzną spójność?

Wewnętrzne zróżnicowanie kultur

Kultura i władza

Kultury i czas

Więcej o kulturach i czasie: zmiany i historia

Więcej o kulturach i czasie: pamięć

Kultura i komunikacja: media kultury

Teksty kultury

Więcej o tekstach: kontekst i intertekstualność

Czy kultura działa niezależnie od człowieka? Struktury i strukturalizm

Interpretacja, czyli trudna sztuka rozumienia

4. O różnych dziedzinach kultury

Dlaczego wyróżniamy dziedziny kultury?

Jak można podzielić kulturę na dziedziny? Podstawowe tezy społeczno-regulacyjnej teorii

kultury

Ważna dygresja: symbol

O kulturze gospodarczej

O ostatecznych wartościach: światopogląd

Obraz świata i technika działania: magia

Obraz świata i kult: religia

Rząd dusz, czyli świeckie światopoglądy

Obyczaj, czyli nasza codzienność

Obyczaj w działaniu: święto i gra

Sztuka, czyli samodzielny świat symboli

Jak elementy kultury wiążą się ze sobą?

5. Kultury, cywilizacje i związki między nimi

Kultura i cywilizacja

Komunikacja, wymiana, wojna: zjawiska międzykulturowe

Hybrydyzacja kultur

6. Jeden Zachód, wiele narodów. O kulturze europejskiej, kulturach narodowych i regionalnych

Zachodnia Europa jako wspólnota kulturowa

Pejzaż europejskich różnic: kultury narodowe

Kilka uwag o polskiej kulturze narodowej

Geografia i historia wtrącają swoje: kultury regionalne

Część II. Problemy kulturowe współczesnego świata

1. Neoliberalizm: siła napędowa czy kula u nogi?

Gospodarka neoliberalna

Centrum i peryferia

2. Kulturowe konsekwencje globalizacji

- Co to jest globalizacja?
- Na czym polega proces globalizacji?
- 3. Społeczna reakcja na globalizację
  - Antyglobalizm
  - Alterglobalizm
  - Zasada zrównoważonego rozwoju
- 4. Problemy z kontrkulturą
  - Gdzie narodziła się kontrkultura?
  - Kontrkultura i subkultury
- 5. ?Nie rodzimy się kobietami, stajemy się nimi!?
  - Przyczyny powstania feminizmu
  - Płeć kulturowa
- 6. Sieć nowatorskich rozwiązań
  - Początki Internetu
  - Wpływ Internetu na gospodarkę
  - Internet a relacje międzyludzkie

Część III. Kultura artystyczna XX wieku

- 1. Wprowadzenie
  - Dyscypliny naukowe zajmujące się sztuką
  - Sztuka jako dziedzina kultury
  - Definicje sztuki
  - Pod znakiem awangard
  - Awangarda i nowoczesność
  - Awangarda a autonomia sztuki
  - ?Wiek komentarza?
  - Dwie awangardy
- 2. Malarstwo awangardowe
  - Nowy sens obrazu
  - Kolor i ekspresja
  - Przełom kubistyczny
  - Kolaż i jego konsekwencje
  - Surrealizm
  - Różnorodność malarstwa abstrakcyjnego
  - Malarstwo abstrakcyjne po drugiej wojnie światowej
- 3. Awangarda i rzeźba
  - Narodziny nowoczesnej rzeźby
  - Konstruktywistyczna rewolta w rzeźbie
  - Konsekwencje dadaizmu i surrealizmu dla rzeźby
  - Ready-made
  - Rzeźba po drugiej wojnie światowej
- 4. Apogeum i kres awangardy
  - Minimalizm i konceptualizm
  - Pop-art
  - Nowe formy wypowiedzi artystycznej
  - Koniec awangardy i tzw. renesans malarstwa
  - Postmodernizm i sztuka współczesna
- 5. Sztuka wobec społeczeństwa
  - Społeczne utopie awangardy i dadaistyczny protest
  - Awangarda rosyjska i bolszewickie państwo
  - Socrealizm
  - Sztuka w Trzeciej Rzeszy i faszystowskich Włoszech

- Sztuka i polityka po drugiej wojnie światowej
- 6. Awangarda w sztuce polskiej ? wybrane przykłady
  - Początki sztuki nowoczesnej w Polsce
  - Awangarda ekspresjonistyczna w Polsce
  - Kapizm
  - Polska awangarda konstruktywistyczna
  - Inne zjawiska w sztuce polskiej okresu międzywojennego
  - Awangarda polska po drugiej wojnie światowej
  - Polska sztuka krytyczna
- 7. Awangarda i architektura
  - Architekci i inspiracje ekspresjonistyczne
  - Konstruktywizm, funkcjonalizm i styl międzynarodowy
  - Alternatywy względem funkcjonalizmu
  - Architektura postmodernistyczna i współczesna
- 8. Muzyka kompozytorska XX wieku
  - Wokół kolorystyki dźwiękowej
  - Odkrycie szmeru
  - Emancypacja rytmu
  - Folklor, muzyka pozaeuropejska i kompozytorzy
  - Neoklasycyzm ? spotkanie tradycji francuskiej i rosyjskiej
  - Dodekafonia ? narodziny muzycznej awangardy
  - Spór o nową muzykę
  - Muzyka w krajach totalitarnych
  - Awangarda, serializm, postwebernizm
  - Aleatoryzm i formy otwarte
  - Sonoryzm
  - Muzyka elektroniczna
  - Inne poszukiwania ? różnorodność muzycznej awangardy
  - Ku granicom muzyki
  - Po awangardzie ? muzyka współczesna
  - Złożony pejzaż ? muzyka kompozytorska dziś
  - Polska szkoła kompozytorska
- 9. Jazz
  - Narodziny jazzu ? ragtime, dixieland i big band
  - Jazz nowoczesny
  - Nowe nurty muzyki jazzowej
  - Jazz w Polsce
- 10. Nowe formy muzyki popularnej
  - Rock ? amerykańskie początki
  - Rock w rękach Brytyjczyków
  - Rock i kontrkultura. Rock progresywny
  - Rock jako muzyka subkultur
  - Rock w Polsce
  - Inne formy muzyki popularnej
- 11. Teatr ostatniego stulecia
  - Wielka Reforma teatru
  - Teatr po drugiej wojnie światowej
  - Antropologiczny wymiar teatru
  - Teatr i awangarda
  - Teatr między awangardą i kontrkulturą
  - Teatr współczesny
- 12. Film
  - Francuskie początki kina

Film jako nowa dziedzina sztuki
Udźwiękowanie filmu
Film autorski
Polska szkoła filmowa
Nowa Fala
Kino moralnego niepokoju
Współczesny film amerykański
Film postmodernistyczny

Polecana literatura przedmiotu
Indeks osób i postaci mitologicznych
Indeks rzeczowy
Wykaz ilustracji

Przykładowe strony

1. Gdzie szukać wiedzy o kulturze? Dyscypliny naukowe zajmujące się kulturą

Nauka o kulturze obejmuje wiele różnych dyscyplin, często się łączących, nie sposób bowiem mówić o zjawiskach kulturowych, nie przywołując zarazem zjawisk społecznych, gospodarczych czy politycznych. Na kolejnych stronach będziemy się więc wielokrotnie odwoływać do różnych dziedzin nauki. Aby nie zagubić się w gąszczu nazw, musimy to wstępnie uporządkować.

Etnografia („opisywanie ludów”) zajmuje się opisem różnorodności kulturowej i społecznej ludności świata. Dążenie do wyjaśnienia tego zróżnicowania, znalezienie prawidłowości, reguł i tego wszystkiego, co składa się na teorię społeczeństwa i kultury, przyczyniło się do powstania **etnologii**, dosłownie „nauki o ludach”. Po pewnym czasie etnografia i etnologia zlały się i zaczęły posługiwać nazwą **antropologia**, czyli „nauka o człowieku”. Żeby odróżnić tego rodzaju badania od antropologii biologicznej, gałęzi biologii, która zajmuje się organizmem człowieka, nazwę tę uzupełniano przymiotnikami. We Francji przyjęło się określenie „antropologia społeczna”, w krajach anglojęzycznych „antropologia kulturowa”.

Obecnie antropologia ulega szybkim zmianom. Jej cechą wyróżniającą było zawsze zajmowanie się kulturami żywymi, zwłaszcza poprzez tzw. „obserwację uczestniczącą”, w ramach której antropolog jako badacz brał udział w obcych sobie praktykach kulturowych: obrzędach, rytuałach, życiu codziennym. Prawdziwy antropolog nigdy nie mógł być „badaczem gabinetowym”, zawsze pracował w terenie. Tradycyjnie antropologowie skupiali swoje zainteresowania na kulturach plemiennych, ale te coraz szybciej znikają z naszego świata. Nic więc dziwnego, że antropologia dzisiejsza to

Najtrudniej uczyć się kultur obcych. Sikhowie są przez Europejczyków najczęściej myleni z muzułmanami. Zdarzały się nawet ich aresztowania jako „talibów”. Na zdjęciu: sikhijski pielgrzym w Złotej Świątyni w Amritsar w Indiach, tuż po odbyciu rytualnej kąpieli

Przekazywanie kultury między pokoleniami gwarantuje kulturową spójność społeczeństwa. Na zdjęciu starsza Indianka Hopi układa tradycyjną fryzurę niezamężnej dziewczyny (ok. 1900 roku)

postawiła na maksymalną wolność jednostki. Dobrze na tym wychodzi, gdyż indywidualność oznacza zdolność do inicjatywy i innowacji, a duży margines swobody gotowość społeczeństw, by inicjatywę tę przyjąć.

Hybrydyzacja kultur

Współzycie ludzi z różnych kultur może doprowadzić do powstania kultury zupełnie innego rodzaju. Chwytanym i kupowanym w Afryce ludzi przewożono od XVI wieku do Ameryki i tam sprzedawano. Stawali się czarnoskórymi niewolnikami. Przywozili afrykańskie religie, plemienny sposób życia, właściwe sobie sposoby myślenia, swoją muzykę i swoją magię. Wyrwano ich jednak z własnego społeczeństwa, którego nie mogli pod władzą białych panów tak po prostu odtworzyć.

Nieczyste sumienie właścicieli niewolników kazało im przynajmniej szerzyć wśród sprowadzonych Afrykanów chrześcijaństwo. Niewolnicy stawali się więc chrześcijanami, na początku tylko powierzchownie. Nowe treści chrześcijańskiej religii, nowe formy współżycia społecznego, wymuszone okolicznościami, nowe wzorce muzyki zasłyszane od białych nałożyły się na afrykańskie dziedzictwo. Z początku elementy różnych kultur jedynie współistniały obok siebie, tworząc mieszankę. Takie wymieszanie różnorodnych kultur nazywamy **synkretyzmem kulturowym**. Synkretyzm kulturowy był cechą specyficzną np. późnoantycznego społeczeństwa rzymskiego.

Prehistoria jazzu, wzorcowego przykładu hybrydycznego zjawiska kulturowego. Ilustracja z końca XVIII wieku przedstawia afrykańskich niewolników w Ameryce podczas tańca i gry na banjo i bębnie

Wśród czarnoskórych Amerykanów elementy kultury afrykańskiej i europejskiej stopiły się jednak w nową całość, w której ani to, co europejskie, ani to, co

1. Neoliberalizm: siła napędowa czy kula u nogi?

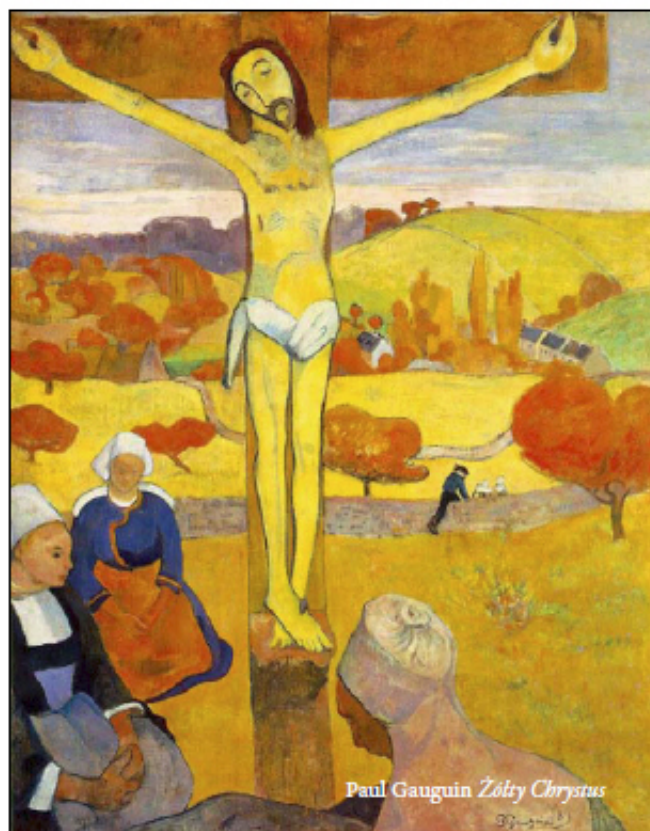
Gospodarka neoliberalna

Jednym z głównych nurtów ekonomicznych i politycznych, który ukształtował społeczeństwa zachodnie w XX wieku oraz wzmocnił procesy globalizacyjne (czym jest globalizacja, wyjaśniamy w rozdziale „Kulturowe konsekwencje globalizacji”), jest tzw. neoliberalizm. Praktykowany przez największe państwa na świecie konsekwentnie kontynuuje procesy nowoczesności, nadając ton przemianom cywilizacyjnym.

Neoliberalizm – to kierunek w ekonomii głoszący ograniczenie kontrolnej roli państwa w sferze gospodarczej tylko do tworzenia ochronnych warunków dla wolnej konkurencji między przedsiębiorcami i wolnego stanowienia cen na towary i usługi. Rola państwa (rozumianego tutaj jako instytucja), zgodnie z założeniami neoliberalizmu, sprowadza się do ochrony działań rynkowych przed monopolami i kartelami, stwarzania równych szans udziału w rynku wszystkim przedsiębiorcom, opieki nad kursem walut i przestrzegania praw obywatelskich (prawa własności w szczególności).

Kartel – to porozumienie gospodarcze kilku przedsiębiorstw tej samej branży, które może dotyczyć cen, limitu produkcji lub podziału rynków zbytu w celu wyeliminowania lub ograniczenia konkurencji w danej gałęzi gospodarki. Z kolei **monopol** – to opanowanie przez dane przedsiębiorstwo rynku krajowego w stopniu uniemożliwiającym konkurencję (transakcje kupna-sprzedaży danego produktu są kontrolowane przez jeden podmiot gospodarczy). Pozycja monopolistyczna umożliwia narzucanie uciążliwych warunków innym przedsiębiorstwom lub konsumentom, np. wyższych cen swoich produktów.

Podobne przemiany nastąpiły w twórczości kolejnego z wielkich malarzy francuskich – **Paula Gauguina** (1848–1903). Jego obrazy rezygnują z techniki perspektywy i tworzonego przez nią złudzenia trójwymiarowości na rzecz płaskiej, niemal ornamentальной kompozycji, złożonej z dużych plam barwnych. Plamy te są najczęściej obwiedzione wyraźnym konturem, który oddziela je od siebie na wzór gotyckiego witrażu. Tym, co interesuje Gauguina, jest harmonia kompozycji malarskiej, porównywana przezeń do muzycznej harmonii dźwięków. Tak zbudowany obraz nie zrywa ostatecznie więzi z obserwowanym światem, ale świat ten ulega w ramach obrazu swoistej przemianie. Najszynniejsze obrazy Gauguina, powstałe podczas wieloletniego pobytu malarza na Tahiti, prezentują wielokrotnie sceny z życia tamtejszych krajowców. Forma artystyczna jednak, zrywająca z tradycyjnymi środkami iluzji, odbiera tym scenom charakter dokumentalny, a nadaje postać symbolu, każąc poszukiwać ukrytych znaczeń. W tę samą stronę kierują nas starannie dobrane tytuły dzieł Gauguina. Obraz oderwany od świata widzialnego dzięki nowym środkom malarskim zdaje się przedstawiać jakąś inną rzeczywistość, tajemniczy i często groźny raj, który nie musi istnieć nigdzie poza tymi dziełami. Formuła sztuki symbolicznej narodziła się wcześniej niż malarstwo Gauguina, ale to ten artysta powiązał symbol z nowymi środkami artystycznymi, pokazując jedną z możliwości rozwoju nowego malarstwa.

Paul Gauguin *Żółty Chrystus*

Magdalena Abakanowicz, instalacja Nierozpoznani, park Cytadela w Poznaniu

Neodadaistyczne inspiracje, niezwykle oryginalny stosunek do przedmiotu, formy asamblażu oraz impulsów płynących ze strony pop-artu określiły charakter twórczości **Władysława Hasióra** (1928–1999). Tworząc swoje rzeźby, sztandary, konstrukcje z przedmiotów znalezionych czy projekty scenograficzne, Hasiór obracał się w niezwykle szerokim świecie wyobrażeń, od sposobów życia polskiej wsi i elementów folkloru religijnego po idee skrajnie awangardowej i poawangardowej sztuki. Poawangardowe formuły artystyczne wyznaczają także charakter twórczości **Magdaleny Abakanowicz** (ur. 1930) – od sławnych, trójwymiarowych konstrukcji z tkanin, zwanych „abakanami”, począwszy, po tworzone przez artystkę na całym świecie ekspresyjne grupy postaci ludzkich, często niekompletnych i umieszczanych w niepowtarzalnej przestrzeni określonego miasta.

Są to tylko przykłady polskiej plastyki awangardowej i blisko związanej z awangardą, jaka powstawała po drugiej wojnie światowej. W przeciwieństwie do okresu międzywojennego tutaj dotykamy sztuki bezpośrednio przylegającej do naszej współczesności, do której brak jeszcze wystarczającego dystansu dla jej bezstronnego opracowania.

Indeks rzeczowy

A

abstrakcjonizm 139
acid jazz 216
agogiczny 200
akord 139, 144, 182, 183, 185, 192, 203, 213
– kwartowy 192
akulturacja 82
aleatoryzm 200, 201–203
– kontrolowany 201, 202, 211
alegoria 53, zob. też symbol
alterglobalizm 105, 107–109, zob. też gloka-
lizm
animal symbolicum 53
animizm 61
„Annales”, zob. szkoła „Annales”
antropologia 11–12, 123, zob. też nauki o kul-
turze
– biologiczna 11
– historyczna 12
– kulturowa 11
– literatury 123
– społeczna 11
– strukturalna 46
– tańca 123
antropologiczny wymiar teatru 226, 228
antyglobalizm 105
antynaturalizm metodologiczny 28, zob. też
naturalizm metodologiczny
antyszuka 161
architektura 77, 174–179, 206–207
– ekspresjonistyczna 175
– funkcjonalistyczna 176, 179
– postmodernistyczna 178–179
–, styl międzynarodowy 176–177, 179

– współczesna 178–179
asamblaż 171–173
atonalność 192
awangarda 125–127, 131, 141, 143, 151, 157–159,
161–179, 187, 189–200, 207,
– artystyczna 125
– ekspresjonistyczna 168
– historyczna 127
–, neoawangarda 127, 171–172
–, transawangarda 158–159
–, Wielka Awangarda 127, 134, 159

B

barbarzyńcy 15–17
Bauhaus 176
bebop 213, 215
Biblia 47
– pauperum (Biblia ubogich) 41
big band 212–213
black metal 217, 220
blues 180, 212, 217–221
body-art 156, 157
bruityzm 184, 203, zob. też szmer
buddyzm 57, 64–65, zob. też lamaizm
–, zen 65, 209

C

centrum 98–100, zob. też peryferia
chrześcijaństwo 57, 60, 62–64, 84
–, chrystianizacja 32, 62–63
cockney 34
commedia dell'arte 186
cool jazz 214
cultura 13, zob. też kultura

Recenzje

Z recenzji rzeczoznawcy MEN - dr hab. Małgorzaty Świąteczkiej (prof. UKW, Wydział Humanistyczny, Instytut Filologii Polskiej):

Podręcznik oparty na aktualnych wynikach badań w zakresie wiedzy o kulturze oraz wiedzy metodycznej, uwzględniający w wystarczającym stopniu problem interdyscyplinarności przedmiotu i jego treści. W logicznej formie przekazu autorzy proponują układ podręcznika od wiedzy ogólnej (teorii kultury) poprzez problemy kulturowe współczesnego świata do szczegółu, tj. kultury artystycznej XX wieku, reprezentowanej przez sztuki plastyczne, muzyczne, teatralne czy filmowe. Za cenne uznają osadzenie zjawisk kulturowych w historycznym (ale nie tylko) kontekście, dzięki czemu wyrazista staje się dynamika przemian kulturowych, tak kultury rodzimej, jak i powszechnej, z cechami do globalizacji i regionalizacji. (...) Dobre dopełnienie przedstawianych treści stanowi trafnie dobrany materiał ilustracyjny, wartościowy nie tylko ze względu na meritum (obiekty kultury, symbole kulturowe, przedstawiciele różnych typów kultur, wybitne postaci kultury itp.), ale też walory estetyczno-dydaktyczne.

(...) Z punktu widzenia dydaktycznego pozytywnej ocenie podlega też sposób prowadzenia dyskursu z uczniem, m.in. kształt pytań sprawdzających, zadań, sposób objaśniania terminów i pojęć. (...) Podręcznik tak skonstruowany może stanowić dobrą podstawę w dyskursie edukacyjnym na temat różnych obszarów dziedzin kultury. Dobrze dowodzi on, że wiedza o kulturze, to nie tylko cele poznawcze, ale też kształtowanie uczniowskich postaw, wartości, umiejętności poruszania się wśród treści współczesnej kultury, umiejętności wartościowania bez zbędnych wykładników stereotypizacji, negacji, niechęci.

Z recenzji rzeczoznawcy MEN - Krystyny Misiorowskiej:

Podręcznik (...) spełnia wszystkie warunki podstawy programowej kształcenia ogólnego, merytoryczne, dydaktyczne oraz przepisy prawne. Jest napisany piękną polszczyzną, a teksty są zwięzłe i przejrzyste. Ćwiczenia i polecenia dydaktyczne są logiczne, zrozumiałe i zmuszają uczniów do aktywnej pracy i rozwijania własnych zainteresowań, a nauczycieli do szukania nowych, skutecznych metod zdobywania wiedzy. Poruszone w podręczniku zagadnienia społeczne i polityczne ułatwią uczniom zrozumienie problemów i zjawisk życia współczesnego w jego różnych dziedzinach.

[Artykuł recenzyjny](#) na temat podręcznika w publikacji pt. *Opinie edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności. Prace komisji PAU do oceny podręczników szkolnych, tom XII, Kraków 2014*